

ENGELLİLERDE BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR DERSİNE YÖNELİK LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İNCELENMESİ

EXAMINATION OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS LESSON MASTER THESES ON DISABLED INDIVIDUALS

Gönderilen Tarih: 24/02/2021
Kabul Edilen Tarih: 05/08/2021

Sevda AKBULUT İNAN

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye

Orcid: 0000-0001-9523-4894

Ekrem Levent İLHAN

Gazi Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Ankara, Türkiye

Orcid: 0000-0002-1117-2700

Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor Dersine Yönelik Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi

ÖZ

Bu araştırmada engellilerde beden eğitimi ve spor dersine yönelik yapılmış olan lisansüstü tezlerin incelenmesi ve genel durumun tespit edilmesi amaçlanmıştır. YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında kayıtlı olan 1990-2019 yılları arasındaki lisansüstü tezlerin analizinde 4 doktora ve 30 yüksek lisans tezi incelenmiştir. Araştırmada, nitel araştırma veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Tezler tezin türü, yılı, yetersizlik grubu, tezin yapıldığı üniversite, enstitü, anabilim dalı, örneklem grubu, örneklem grubu sayısı, tezin konusu, araştırma yöntemi, araştırma modeli ve veri toplama aracı değişkenleri açısından incelenmiştir. Araştırmada betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, engellilerde beden eğitimi ve spor dersi ile ilgili tezlerin yoğun olarak 2016 yılında yapıldığı görülmüştür. Lisansüstü tezler 6 tez ile en fazla Gazi Üniversitesi'nde yapılmıştır. Enstitülerde ise 13 tezin eğitim bilimleri enstitüsünde ve 13 tezin sağlık bilimleri enstitüsünde; anabilim dalı olarak da 13 tezin beden eğitimi ve spor öğretmenliği anabilim dalında, 13 tezin de beden eğitimi ve spor anabilim dalında daha fazla ele alındığı tespit edilmiştir. Yetersizlik grubu bakımından zihinsel engellilerde çok fazla araştırmalar yapıldığı; tez konularında beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutum, görüş, bakış açısı ve öğrencilerin sosyalleşmeleri konularına ağırlık verildiği görülmüştür. En çok çalışılan örneklem grubunun 17 tez ile öğretmenler ve 14 tez ile ilköğretim öğrencileri olduğu, araştırmalarda ele alınan örneklem grubu sayısı bakımından ise 27 tez ile tek örneklem grubunun daha fazla ele alındığı tespit edilmiştir. Ayrıca araştırma yöntemi açısından nicel yöntemin, araştırma modeli olarak tarama ve deneysel modelin, veri toplama aracı olarak da ölçek ve anketin çoğunlukla kullanıldığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Beden Eğitimi ve Spor Dersi, Engelli, Lisansüstü Tez, Analiz.

Examination of Physical Education and Sports Lesson Master Theses on Disabled Individuals

ABSTRACT

The purpose of this research is to assess and establish the general scenario for postgraduate theses conducted for physical training or sports course for the disabled. 4 doctors and 30 master's theses were analyzed during the 1990-2019 postgraduate thesis study, which has been registered as a database of the Council of Higher Education National Thesis Center. One of the qualitative data gathering strategies of study was the document analysis methodology. The thesis, year, disability, universities, institutes, departments, sample groups, sample group numbers, topic matter, research technique, research model and data collecting instrument have been studied. In the examination, a methodology of descriptive analysis was applied. Research shows that in 2016 the theses on physical education and sports teachings were prepared for people with disabilities. At the highest level, postgraduate theses were completed at Gazi University, with 6 theses. 13 theses are conducted at institutions at the Institute of Education and 13 are conducted at the Institute of Health Science, as a Department of Physical Education and Sport Lecture, and 13 theses have been addressed in the department of Physical Education and Sports. A great deal of study was undertaken in the disability group on the mentally disabled; in the field of thesis it was noted that attitudes, views, perspectives and socialization were highlighted in relation to physical education and sports. Teachers with 17 theses and elementary school pupils with 14 theses have been chosen as the most examined sample group. Furthermore, the quantitative approach was decided to be employed as a research model, scale and survey as a data collecting instrument, in the most respects for the research method, survey and experimental model.

Key Words: Physical Education and Sports Lesson, Disabled, Master Thesis, Analysis.

GİRİŞ

Geçmişten günümüze teknolojik ve kültürel değişimler düşünce yapımızda farklılıklar oluşturmaktadır. Yeni ortaya çıkan kavramlar ve bakış açımızdaki değişiklikler bilimsel paradigma oluşumunu etkilemektedir. Aslında yaşanan bu değişimlerin kaynağı olan bilimsel çalışmaları da şekillendiren paradigmalardan hangisinin tercih edilmesi gerektiği ve kullanılacak yöntemin doğru olması gibi araştırmanın geçerliliğini etkileyecek olan yolların planlı bir şekilde yapılandırılması gerekmektedir. Bu paradigmlar araştırmada kullanılacak yöntemlerde ne gibi yolların izleneceği, modellemenin nasıl olacağı, soruların nasıl ifade edileceği ve araştırma konusu ile ilgili geçerliliği olan ölçütler doğrultusunda elde edilen verilerin yorumlanmasında neler yapılması gerektiği konusunda araştırmacılara yol göstermektedir¹. Bu doğrultuda gerçekleştirilen bilimsel araştırmalardan elde edilen bulgular ve sonuçlar ilk olarak ulusal tez merkezi veya akademik dergiler aracılığıyla paylaşılmaktadır. Bu bilimsel araştırmalardan biri olan lisansüstü eğitim aracılığıyla elde edilen yüksek lisans ve doktora tez çalışmaları; bilimi üretmek, yaymak, toplumsal sorunlar dikkate alınarak çözüm bulmak için katkıda bulunulması açısından önemli bir yere sahiptir². Bu araştırmaların konuları ve sonuçlarına dayalı değerlendirmeler yapılması da bir o kadar önemlidir. Belli bir alanda ne tür çalışmalara yoğunluk verildiği yönünde yapılan analiz sonuçlarının araştırmacılara faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu tür analiz çalışmalarının da son yıllarda pek çok araştırmacının ilgisini çektiği görülmektedir³.

Bir alana özgü yapılmış olan lisansüstü tez çalışmalarının incelenmesi, o konunun derinliği ve sınırları ile ilgili bilgi vermenin yanı sıra, incelenen alanın genel görünüşü hakkında izlenim sahibi olunmasını sağlamaktadır⁴. Ülkemizde engelliler ile ilgili birçok araştırma olduğu ve bunların içerik analizlerinin yapıldığı görülmektedir. Gerçekleştirilen bu araştırmalarda farklı engel gruplarının ayrı ayrı ele alındığı ve spor, fiziksel aktivite açısından incelendiği görülmektedir. Yılmaz ve ark. (2014)⁵ yapmış oldukları araştırmada 2002-2014 yılları arasında engelliler ile ilgili olan bilimsel çalışmalarda bedensel engelli sporcular ile spor uygulamalarını dikkate alarak incelemiştir. Yılmaz ve ark. (2015)⁶ literatür taraması yaparak 2004-2014 yılları arasında kapsayan, zihinsel engelli sporcular ile onlar üzerinde gerçekleştirilen spor uygulamalarını değerlendirmiştir. Gültekin ve Başyigit (2018)⁷ otizm ve fiziksel aktivite alanlarındaki lisansüstü tezlerin analizini yaparak çalışmasını gerçekleştirmiştir. Yılmaz (2019)⁸ ise spor bilimi alanında işitme engelli bireylere yönelik yapılan tez ve makale çalışmalarını incelemiştir.

Beden eğitimi ve spor, engelli çocuklarda yaşam kalitesinin artması ve başkasına bağlı olmadan hayatlarına devam etmeleri açısından önemli bir yer sahiptir⁹. Bununla birlikte engelli bireyler beden eğitimi ve spor dersi aracılığıyla arkadaşları ile etkileşim içerisinde olma, grup içerisinde yer alma, bedensel açıdan sağlıklı olma gibi fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimlerini bir arada gerçekleştirmektedir¹⁰. Farklı uyaranların etkin olduğu beden eğitimi ve spor dersi, kişinin hareket halinde olması ve bunu yaparken aynı anda düşünmesi gerektiğinden özellikle engelli bireylerin gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Bu konuda yapılan araştırmalar engelli bireyler ile ilgili doğru bilgilere ulaşılmasını sağlamakta, engelliler konusunda çalışacak kişiler için yol göstermekte ve alana yönelik ilginin artmasına katkı sağlamaktadır.

Literatüre bakıldığında, engellilerde beden eğitimi ve spor dersine yönelik olan yüksek lisans ve doktora tezlerinin içeriğini inceleyen analiz çalışmasının olmadığı görülmektedir. Bu konuyla ilgili yapılmış olan çalışmaların incelenmesi, alana özgü ne

tür çalışmaların yapıldığının belirlenmesi açısından önemlidir. Beden eğitimi ve spor dersinin engelli bireylerin fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimi için önemli bir yere sahip olması, ne yönde araştırmalara ihtiyaç duyulduğunun tespit edilmesi ve gelecek çalışmalarda daha fazla ihtiyacı karşılaması açısından fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Buradan hareketle araştırmanın amacı, 1990-2019 yılları arasında Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi'nde kayıtlı olan, engellilerde beden eğitimi ve spor dersi ile ilgili yapılan lisansüstü tezleri belirlemek ve bu tezlerin yılı, türü, yapıldığı üniversite, enstitü, anabilim dalı, yetersizlik grubu, konusu, araştırma yöntemi, araştırma modeli, örneklem grubu, örneklem grubu sayısı ve veri toplama aracı alt başlıklarıyla incelemek ve betimsel yolla analiz yapmaktır.

MATERYAL VE METOT

Araştırmanın Modeli

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden incelemesi hedeflenen konuyla ilgili raporlar, kitaplar, arşiv dosyaları gibi yazılı olan materyallerin özgünlüğü kontrol edilerek sistematik bir şekilde analiz edilmesini¹¹ ifade eden doküman incelemesi kullanılmıştır. Bu amaçla YÖK ulusal tez veri tabanından 1990-2019 yılları arasında engellilerde beden eğitimi ve spor dersi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerden “beden eğitimi ve spor, engelli, zihinsel, görme, işitsel, otizm, down sendromlu, özel eğitim, kaynaştırma, yetersiz, eğitilebilir, bireysel farklılık, özel gereksinimli” anahtar kelimeleri kullanılarak detaylı bir tarama yapılmıştır. Ulaşılan 46 lisansüstü tezlerden 12'sinin (1 doktora, 11 yüksek lisans) içeriğine erişim izni olmadığı için toplamda 4 doktora ve 30 yüksek lisans tezi olmak üzere 34 bilimsel çalışma araştırmaya dâhil edilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan 34 lisansüstü tezi değerlendirmek amacıyla, araştırmacılar tarafından tez inceleme formu hazırlanmıştır. Formun hazırlanmasından önce literatür taraması yapılarak, daha önce kullanılmış olan formlar incelenmiştir. Böylece taslak bir form hazırlanarak, engelliler alanında ve ölçme değerlendirme alanındaki öğretim üyelerinin görüşüne sunulmuş ve formun kapsam geçerliliği sağlanmıştır. Uzmanların geri bildirimleri dikkate alınarak tez inceleme formunda düzenlemeler yapılarak son halini almıştır. Geliştirilen formda tezin türü, yılı, tezin yapıldığı üniversite, enstitü, anabilim dalı, yetersizlik grubu, örneklem grubu, örneklem grubu sayısı, tezin konusu, araştırma yöntemi, araştırma modeli ve veri toplama aracını kapsayan bilgiler yer almıştır.

Verilerin Kodlanması

Bu araştırmayı Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi veri tabanında kayıtlı olan engellilerde beden eğitimi ve spor dersi ile ilgili yapılan lisansüstü tezler oluşturmaktadır. İlk olarak beden eğitimi ve spor dersi ile ilgili olan tezlere ulaşılmıştır ve bu tezler içerisinde engellilere yönelik olan tezleri belirlemek için anahtar kelimeler üzerinden tek tek arama yapılmıştır. Bu arama sonucunda elde edilen tezleri teyit etmek için tekrar arama gerçekleştirilmiştir. Bu kez yapılan aramanın tersi bir işlem gerçekleştirilmiştir. İlk olarak her bir engele yönelik olan anahtar kelimeler üzerinden ilgili aramalar tek tek yapılmış ve elde edilen tezlerin içerisinde beden eğitimi ve spor dersine yönelik yapılmış olanlar için tekrar arama yapılmıştır. Bütün bu farklı türde

yapılan aramalar sonucunda ulaşılan tezler tekrar incelenerek uygun olanlar belirlenmiştir. Araştırmaya dâhil edilecek olan tezler belirlendikten sonra pdf formatında bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Tezler incelenerek, araştırmacılar tarafından tezlere kod numaraları verilmiştir. Elde edilen veriler kodlama yapılarak bilgisayar ortamında kayıt altına alınmıştır.

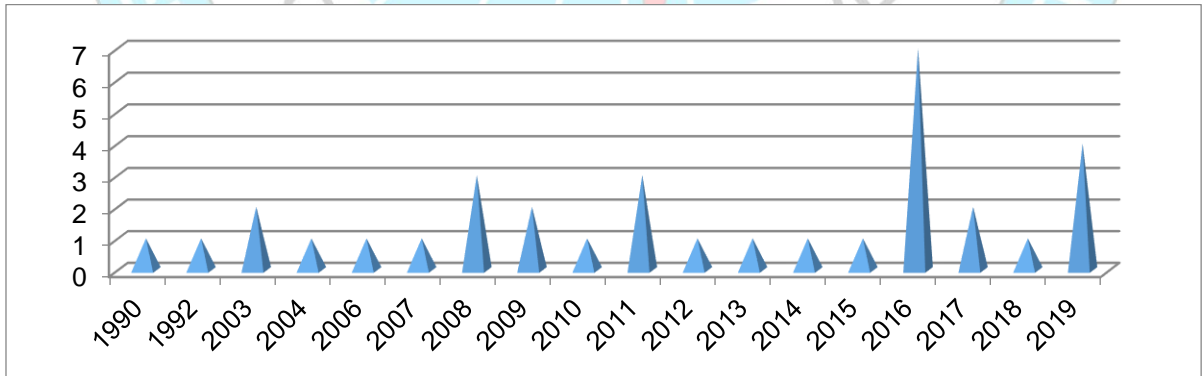
Araştırmanın güvenilirliğinin sağlanması için araştırmacılar tarafından kodlama yapılan veriler üç aşamada incelenmiştir. İlk aşamada araştırmacı tezlerin verilerini inceleme formuna girmiştir. İkinci aşamada diğer araştırmacı tarafından tekrar incelenerek kontrol edilmiştir. Üçüncü aşamada araştırmacılar birlikte elde edilen verileri tekrar kontrol etmiştir. Son olarak belli zaman aralığından sonra, ilk aşamadan itibaren lisansüstü tezler tekrar incelenerek kontrol edilmiştir. Sonuç olarak araştırmanın geçerliğinin ve güvenilirliğinin sağlanması amaçlanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin analizinin yapılması için betimsel analiz kullanılmıştır. Engellilerde beden eğitimi ve spor dersine yönelik olan lisansüstü tezler için doküman inceleme yöntemi kullanılmış, ulaşılan verilerin yüzde ve frekans hesaplamaları yapılmıştır. Belirlenen tezlerin veri kodlaması yapıldıktan sonra, inceleme formuna uygun olacak şekilde verilerin frekansları ve bunun sonucunda yüzdeleri belirlenmiş ve tablolaştırılarak yorumlanmıştır.

BULGULAR

Bu araştırma, engellilerde beden eğitimi ve spor dersi ile ilgili yapılmış olan lisansüstü tezlerin dağılımlarının incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Toplam yapılan lisansüstü tezlerin 41 yüksek lisans tezi ve 5 doktora tezi olduğu görülmüştür. Ancak bu tezlerden 11 yüksek lisans tezi ve 1 doktora tezine erişim izin olmadığı için araştırmaya dâhil edilmemiştir. Araştırmada 30 (%88,2) yüksek lisans tezi ve 4 (%11,8) doktora tezi incelenmiştir.

Şekil 1. Lisansüstü Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

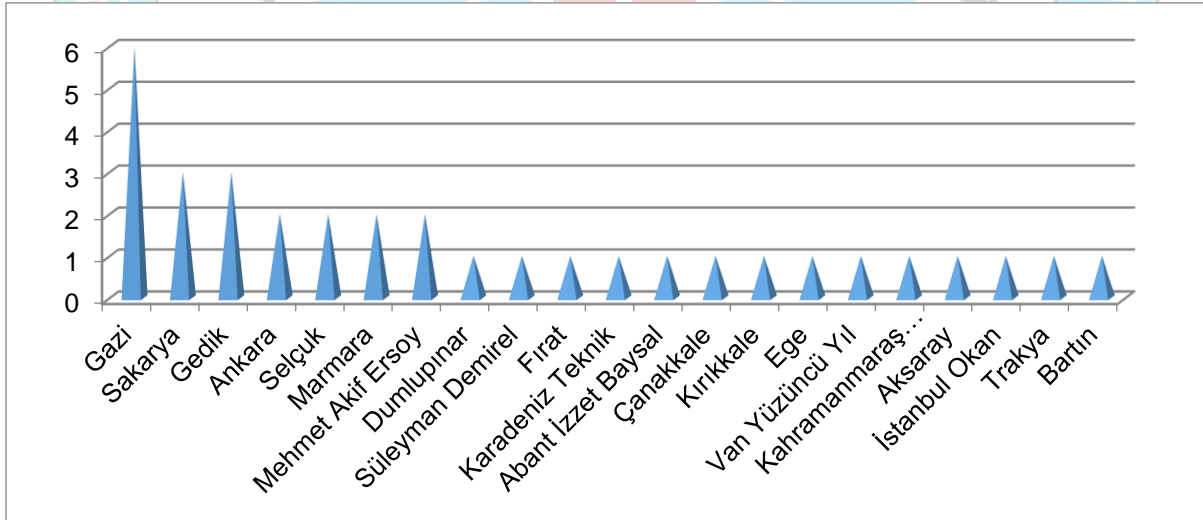
Şekil 1'de engellilerde beden eğitimi ve spor dersi ile ilgili yapılan lisansüstü tezler yıllara göre incelendiğinde; ilk lisansüstü tezin 1990 yılında yapıldığı görülmektedir. 1990-2002 yılları arasında 2 (%5,9) lisansüstü tez yapılmış, 2003-2015 yılları arasında ise 2005 yılı hariç her yıl lisansüstü tez çalışması yapılmıştır. En çok 2016 yılında 7 (%20,8) lisansüstü tez çalışması yapılmış ve bu çalışmalar ile alanla ilgili tezlerde artış olmuş; 2017 yılında 2 (%5,9), 2018 yılında 1 (%2,9) ve 2019 yılında ise 4 (%12) lisansüstü tez çalışması yapılmıştır.

Tablo 1. Lisansüstü Tezlerin Konulara Göre Dağılımı

Konular	N	%
Beden Eğitimi ve Spor Dersine Yönelik Tutum, Görüş ve Bakış Açısı	8	21,0
Sosyalleşme/Toplumsallaşma	7	18,4
Motor Beceri Gelişimi	5	13,2
Program Geliştirme/Değerlendirme	4	10,5
Eğitimde Yaşanılan Güçlükler, Tükenmişlik	4	10,5
Ruhsal Uyum	2	5,3
Yaşam Kalitesi	2	5,3
Beden Eğitimi ve Spor Dersi Uygulama/İşleniş	2	5,3
Beden Eğitiminin Etkilerine Yönelik Bilinç Düzeyi	2	5,3
Duygusal Zekâ Düzeyleri	1	2,6
İş Doyumu	1	2,6
Toplam	38*	100

*Lisansüstü tezlerde bazı çalışmalarda iki konu birlikte ele alındığından dolayı toplam sayı tez sayısından fazladır.

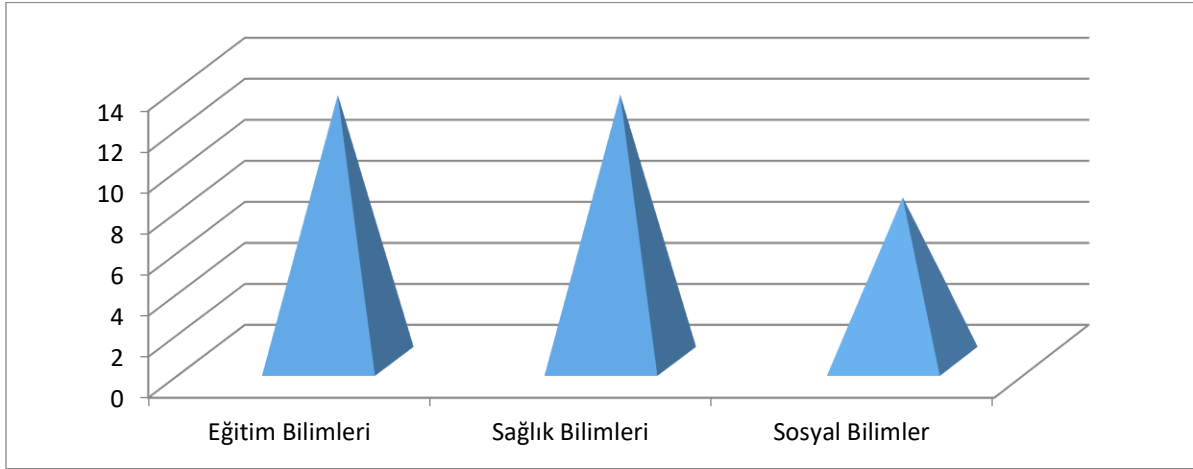
Tablo 1’deki lisansüstü tezlerde ele alınan konulara bakıldığında; beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutum, görüş, bakış açısı 8 (%21); sosyalleşme, toplumsallaşma 7 (%18,4); motor beceri gelişimi 5 (%13,2); program geliştirme, değerlendirme 4 (%10,5); eğitimde yaşanan güçlükler ve tükenmişlik 4 (%10,5) lisansüstü tez olmak üzere en fazla çalışılan konular olmuştur. Ruhsal uyum 2 (%5,3), yaşam kalitesi 2 (%5,3), beden eğitimi ve spor dersi uygulama, işleniş 2 (%5,3), beden eğitiminin etkilerine yönelik bilinç düzeyi 2 (%5,3), duygusal zekâ düzeyleri 1 (%2,6) ve iş doyumunu 1 (%2,6) lisansüstü tez olmak üzere daha az çalışılan konular olduğu görülmüştür.

Şekil 2. Lisansüstü Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

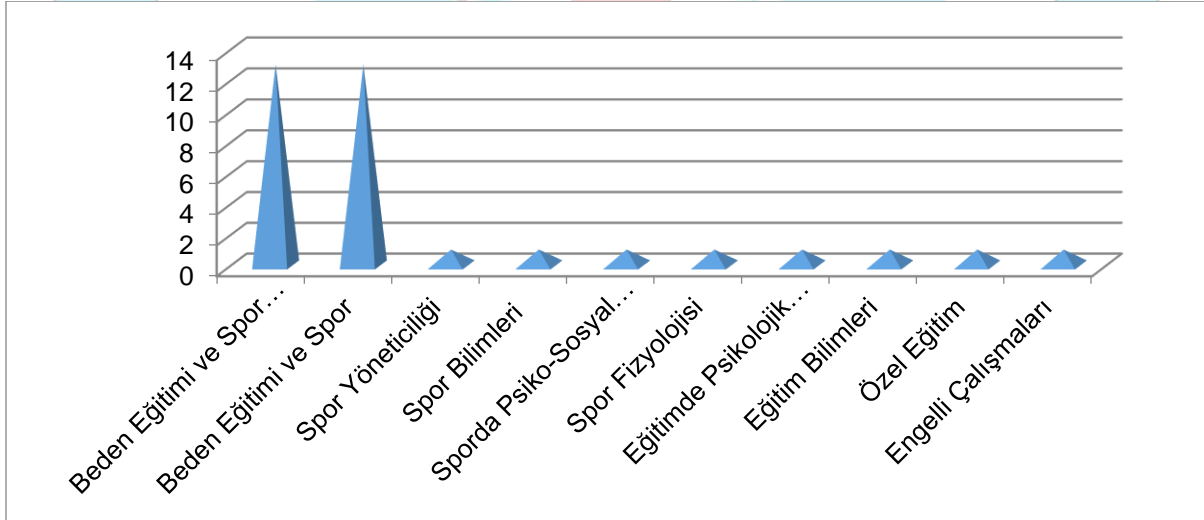
Şekil 2’de 21 üniversitede engellilerde beden eğitimi ve spor dersi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin üniversitelere göre dağılımına bakıldığında; en fazla tezin 6 (%17,8) lisansüstü tez ile Gazi Üniversitesinde yapıldığı görülmektedir. Sakarya ve Gedik Üniversitesinde 3’er (%8,1); Ankara, Selçuk, Marmara ve Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinde 2’şer (%6); Dumlupınar, Süleyman Demirel, Fırat, Karadeniz Teknik, Abant İzzet Baysal, Çanakkale, Kırıkkale, Ege, Van Yüzüncü Yıl, Kahramanmaraş

Sütçü İmam, Aksaray, İstanbul Okan, Trakya ve Bartın Üniversitesinde ise 1'er (%3) lisansüstü tez çalışması yapılmıştır.

Şekil 3. Lisansüstü Tezlerin Enstitülere Göre dağılımı

Şekil 3'teki tezlerin yapıldığı enstitülerdeki dağılımına bakıldığında; en çok Eğitim Bilimleri Enstitüsünde 13 (%38,3) ve Sağlık Bilimleri Enstitüsünde 13 (%38,3) lisansüstü tez olmak üzere iki enstitüde toplam 26 lisansüstü tez yapıldığı görülmektedir. Ayrıca Sosyal Bilimler Enstitüsünde 8 (%23,6) lisansüstü tez çalışması yapılmıştır.

Şekil 4. Lisansüstü Tezlerin Anabilim Dallarına Göre Dağılımı

Şekil 4'e bakıldığında engellilerde beden eğitimi ve spor dersi ile ilgili en fazla lisansüstü tez yapılan Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği ABD 13 (%38) ve Beden Eğitimi ve Spor ABD 13 (%38) olmak üzere toplam 26 lisansüstü tez ile bu iki anabilim dalında yoğun olduğu görülmektedir. Bu anabilim dalları dışında Spor Yöneticiliği ABD, Spor Bilimleri ABD, Sporda Psiko-Sosyal Alanlar ABD, Spor Fizyolojisi ABD, Eğitimde Psikolojik Hizmetler ABD, Eğitim Bilimleri ABD, Özel Eğitim ABD ve Engelli Çalışmaları ABD olarak, her bir anabilim dalında birer adet olmak üzere toplam 8 (%24) çalışma yapıldığı görülmektedir.

Tablo 2. Lisansüstü Tezlerin Yetersizlik Grubuna Göre Dağılımı

Yetersizlik Grubu	N	%
Zihinsel Engelliler	16	47,1
Görme Engelliler	1	2,9
İşitme Engelliler	3	8,8
Down Sendromlu	1	2,9
Otizm	3	8,8
Genel – Diğer (Engelli- Özel gereksinimli)	10	29,5
Toplam	34	100

Tablo 2’de yetersizlik grubuna göre dağılımlara bakıldığında; zihinsel engellilerde 16 (%47,1) lisansüstü tez çalışması ile en fazla çalışılan yetersizlik grubu olduğu görülmektedir. Ayrıca genel olarak ele alınan, birden fazla yetersizlik grubunu içeren 10 (%29) lisansüstü tez çalışması yapılmıştır. İşitme engellilerde 3 (%8,8), otizmde 3 (%8,8), down sendromlularda 1 (%2,9) ve görme engellilerde 1 (%2,9) lisansüstü tez olmak üzere bu yetersizlik gruplarında daha az sayıda çalışmalar yapıldığı görülmektedir.

Tablo 3. Lisansüstü Tezlerin Örneklem Grubuna Göre Dağılımı

Örneklem Grubu	N	%	
Öğrenci	İlköğretim	14	34,1
	Ortaöğretim	5	12,2
Diğer	Öğretmen	17	41,5
	Aile	4	9,8
	Antrenör	1	2,4
Toplam	41*	100	

*Bazı lisansüstü tezlerde iki örneklem grubu birlikte ele alındığından dolayı toplam sayı tez sayısından fazladır.

Tablo 3’te lisansüstü tezlerin örneklem grubuna göre dağılımına bakıldığında, 19’u (%46,3) öğrenciler ve 22’si (%53,7) diğer kişiler üzerinde lisansüstü tez çalışmalarının yapıldığı görülmektedir. Öğrenciler üzerinde 14 (%34,1) lisansüstü tez ile en fazla ilköğretim düzeyindeki öğrencilere yönelik çalışmalar yapılmış, ortaöğretim öğrencilerine yönelik ise 5 (%12,2) lisansüstü tez yapılmıştır. Ayrıca, diğer grupları incelediğimizde 17 (%41,5) lisansüstü tez ile öğretmenler üzerinde yapılan çalışmaların çok fazla olduğu, 4 (%9,8) aile ve 1 (%2,4) antrenör ile yapılan çalışmaların ise diğer gruplara göre daha az çalışıldığı görülmektedir.

Tablo 4. Lisansüstü Tezlerin Örneklem Grubu Sayısına Göre Dağılımı

Örneklem Grubu Sayısı	N	%
Tek Örneklem Grubu	27	79,4
1’den Fazla Örneklem Grubu	7	20,6
Toplam	34	100

Tablo 4’e göre tezlerde ele alınan örneklem grubu sayısı incelendiğinde, en fazla tek örneklem grubu ile 27 (%79,4) lisansüstü tez yapıldığı görülmektedir. Ayrıca birden fazla örneklem grubu ile de 7 (%20,6) lisansüstü tez çalışması yapılmıştır.

Tablo 5. Lisansüstü Tezlerin Araştırma Yöntemine Göre Dağılımı

Araştırma Yöntemi	N	%
Nitel	28	82,4
Nitel	6	17,6
Toplam	34	100

Tablo 5'e bakıldığında, lisansüstü tezlerin yöntemlerine göre dağılımda 28 (%82,4) lisansüstü tezde nicel yöntem, 6 (%17,6) lisansüstü tezde ise nitel yöntem kullanılmıştır. Lisansüstü tezlerde en fazla kullanılan yöntemin nicel yöntem olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Lisansüstü Tezlerin Araştırma Modeline Göre Dağılımı

Araştırma Modeli	N	%
Betimsel (Tarama)	16	47,1
Deneyisel	11	32,4
Fenomenoloji	4	11,8
Kuram Oluşturma	1	2,9
Eylem Araştırmaları	1	2,9
Ölçek geliştirme/ uyarlama (Geçerlik, Güvenirlik)	1	2,9
Toplam	34	100

Tablo 6'da lisansüstü tezlerin araştırma modelleri incelendiğinde, 16'sı (%47,1) betimsel ve 11'i(%32,4) deneysel olarak lisansüstü tezlerde en fazla tercih edilen modeller olduğu görülmektedir. Ayrıca lisansüstü çalışmalarda daha az tercih edilmiş olan 4 (%11,8) fenomenoloji, 1 (%2,9) kuram oluşturma, 1 (%2,9) eylem araştırmaları ve 1 (%2,9) ölçek geliştirme/ uyarlama modelleri de kullanılmıştır.

Tablo 7. Lisansüstü Tezlerde Kullanılan Veri Toplama Aracına Göre Dağılımı

Veri Toplama Aracı	N	%
Ölçek	11	30,6
Anket	11	30,6
Görüşme / Mülakat	6	16,7
Ölçü / Değerlendirme Aracı	5	13,8
Gözlem	3	8,3
Toplam	36*	100

*Bazı lisansüstü tezlerde birden fazla veri toplama aracı kullanıldığından dolayı toplam sayı tez sayısından fazladır.

Tablo 7'deki lisansüstü tezlerde kullanılan veri toplama araçlarının dağılımına bakıldığında, en fazla kullanılan veri toplama araçlarının 11'i (%30,6) ölçek ve 11'i (%30,6) anket olduğu görülmektedir. Ayrıca diğer veri toplama araçlarından 6 (%16,7) görüşme/ mülakat, 5 (%13,8) ölçü/ değerlendirme aracı ve 3 (%8,3) gözlem olmak üzere lisansüstü çalışmada kullanılmıştır.

TARTIŞMA

Bu çalışmada 1990-2019 yılları arasında engellilerde beden eğitimi ve spor dersi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda bugüne kadar yapılmış olan tezlerin türü, yılı, yetersizlik grubu, tezin yapıldığı üniversite, enstitü, anabilim dalı, örneklem grubu, örneklem grubu sayısı, tezin konusu, araştırma yöntemi, araştırma modeli ve veri toplama aracı değişkenleri açısından incelenmiştir.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde YÖK veri tabanında ulaşılan ilk tezin 1990 yılında olduğu görülmüştür. O tarihten günümüze kadar engellilerde beden eğitimi ve spor dersi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerde ele alınan konular 11 ana başlık altında toplanmıştır. Lisansüstü tezlerde incelenen konular daha çok beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutum, görüş, bakış açısı, sosyalleşme, toplumsallaşma, motor beceri gelişimi, program geliştirme ve değerlendirme, eğitimde yaşanan güçlükler ve tükenmişlik olduğu görülmektedir. Engelli öğrencilerin eğitim öğretim yaşantılarında beden eğitimi ve spor ders programının engel durumuna göre geliştirilmesi; öğrencilerin fiziksel açıdan gelişimlerine, ders ortamında rahatça sosyalleşmelerine ve öğrencilerin beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutumunu etkileyebileceğinden dolayı bu tür konular üzerinde daha fazla çalışılması öğrencilerin eğitimine katkı sağlayacaktır. Bu sebepten engellilerde beden eğitimi ve spor ile ilgili en çok bu konular üzerinde çalışmalar yapıldığı düşünülmektedir. Ayrıca derslerde yaşanan güçlükler ve öğretmenlerin tükenmişlik durumu gibi olumsuzluklarda eğitimin kalitesini etkilediği için bu konularda da az da olsa çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Bu tür yetersizlikleri olan çocukların gelişimlerine katkı sağlamak için bu alanla ilgili daha fazla çalışmalar yapılarak, farklı konuların incelenmesi ve etkin çözümler bulunarak eğitime destek verilmesi sağlanabilir.

Lisansüstü tez çalışmaları en fazla 2016 yılında yapılmıştır. Gürsoy ve ark. (2019)¹² engelli çocuklarda oyun ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerdeki eğilimleri inceledikleri çalışmalarında en fazla 2016, 2017, 2018 yıllarında yapıldığı tespit edilmiştir. Bu yıllarda yapılan çalışmalar, o dönemde engelliler konusuna yönelik ilginin olduğunu göstermektedir.

Lisansüstü tez çalışmaları toplam 21 üniversitede yapılmıştır, ancak belli üniversitelerde çalışmalar daha yoğundur. Tezlerin en çok yapıldığı üniversitenin Gazi Üniversitesi olduğu görülmektedir. Coşkun ve ark. (2014)¹³ özel eğitim alanında yapılan lisansüstü tezlerin incelendiği çalışmalarında da en fazla çalışmanın Gazi Üniversitesinde yapıldığını ifade etmiştir. Çalışmaların fazla olduğu üniversitelerde anabilim dalı öğretim üyelerinin bu konu hakkında yeterli düzeyde olmaları, programlarında bu derslerin etkin olmasının rol oynadığı söylenebilir.

Enstitüler arasında eğitim bilimleri enstitüsü ve sağlık bilimleri enstitüsünde çalışmaların fazla olduğu görülmektedir. Gürsoy ve ark. (2019)¹² yapmış oldukları çalışmada eğitim bilimleri, sosyal bilimler ve sağlık bilimleri enstitülerinde çalışmaların yoğun olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda engelliler ile ilgili lisansüstü tezlerin bu enstitülerde yoğun olmasının sebebinin; beden eğitimi ve spor dersinin engelli çocukların sosyalleşmeleri açısından aktif olduğu bir ortam olduğundan, iyi bir eğitim ortamı oluşturmaya katkı sağlanabilmesi ve sağlıklı bir yaşam sürdürebilmeleri için fiziksel olarak güçlü bireyler olmalarında etkili olacak egzersiz ve etkinlikler ile ilgili çalışmalar için özel programlar geliştirme amacının etkili olduğu söylenebilir. Lisansüstü tezlerin en çok yapıldığı anabilim dalına bakıldığında ise, Beden Eğitimi ve Spor ile Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim dalları üzerinden yoğunlaştığı görülmektedir. Yapılan lisansüstü tezlerin beden eğitimi ve spor dersi özelinde olduğu için çalışmaların daha çok bu iki anabilim dalında yapıldığı düşünülmektedir. Ancak diğer anabilim dallarına bakıldığında yapılan lisansüstü tezlerin sayılarının yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Bu alanlarla birlikte işbirliği içerisinde yapılan çalışmaların artırılmasının alana daha çok katkıda bulunabileceği söylenebilir.

Lisansüstü tezlerde ele alınan yetersizlik grubuna bakıldığında, en fazla zihinsel engelliler alanında çalışmalar olduğu görülmektedir. Yılmaz ve ark. (2015)⁶ yapmış oldukları çalışmada, zihinsel engellilerde günlük yaşama katkı sağlaması, toplum içinde girebilmeleri ve kendini motive edebilmelerinde sportif etkinliklerin pozitif yönde katkı sağladığını belirtmiştir. Bu tür araştırmaların yapılması zihinsel engelliler alanında farkı bakış açıları oluşturabilir ve böylece bu kişilere faydalı olacak yeni yöntemler bulunabilir. Ayrıca daha az çalışılmış olan görme engelliler ve down sendromlulara da araştırmalar yapılması, durum değerlendirmesi ve ihtiyaçların belirlenmesi açısından fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Tezlerin yapıldığı örneklem grubunun öğretmenlerde yoğunluk kazandığı görülmüştür. Yapılan lisansüstü tezlerde öğretmenlere yönelik çalışmaların fazla olmasının sebebinin, öğrencilerin yetersizliklerinden dolayı herhangi bir kazanımı gerçekleştirebilmenin normal gelişim gösteren öğrencilere göre daha zor olması, bunun için öğretmenlerin genel durumlarının belirlenmesi ve özel alanla ilgili yeterli bilgiye sahip olup olmadığının değerlendirilmesinin amaçlanması olduğu söylenebilir. Ayrıca ilköğretim ve ortaöğretim öğrencileri üzerinde de çalışmaların yoğun olduğu görülmüştür. Aslan ve Özkubat (2019)¹⁴ yapmış oldukları çalışmada, en fazla okul öncesi ve ilköğretim öğrencileriyle çalışıldığını ifade etmiştir. Genel olarak bakıldığında çalışmalarda en fazla öğretmenler ve öğrencilerin ele alındığı görülmüştür.

Lisansüstü tezlerde ele alınan örneklem grubu sayısının çoğunlukla tek örneklem grubu olduğu görülmüştür. Birden fazla örneklem grubunun olduğu; öğretmen, öğrenci ve velinin birlikte ele alındığı az sayıda çalışmalarda vardır. Aslan ve Özkubat (2019)¹⁴ yaptıkları çalışmada en fazla araştırmacının tek örneklem grubu üzerinde olduğunu tespit etmiştir. Yapılacak olan çalışmalarda birden fazla gruba çalışılmasının hem içeriğin zenginleşmesine hem de farklı grupların karşılaştırılması veya ilişkilendirilmesi bakımından özgün çalışmaların ortaya çıkmasına katkıda bulunacağı söylenebilir.

Tezlerde en çok kullanılan araştırma yöntemlerine bakıldığında çoğunlukla nicel yöntem kullanıldığı görülmüştür. Kurtoğlu ve Seferoğlu (2013)¹⁵, Coşkun ve ark. (2014)¹³, Gürsoy ve ark. (2019)¹², Yılmaz (2019)⁸ engellilerle ilgili yapılmış çalışmaların incelenmesi için yapmış oldukları çalışmalarda nicel yöntemin kullanımının fazla olduğu tespit edilmiştir. Araştırma modeli olarak tarama ve deneysel modelin sık kullanıldığı belirlenmiştir. Veri toplama araçlarından ise en çok tercih edilen ölçek ve ankettir. Yılmaz (2019)⁸ spor alanında işitme engelli kişilere yönelik çalışmaların içerik analizini yaptığı çalışmada, en çok kullanılan yöntemin nicel araştırma yöntemi olduğunu ve en çok yararlanılan veri toplama araçlarının ise ölçek ve anket olduğunu ifade etmiştir. Elde edilen sonuçlara göre daha az kullanılan tekniklerin gözlem, görüşme gibi veri toplama teknikleri olduğu görülmüştür. Bu tür tekniklerin kullanımı artırılarak farklı çalışmalara yön verilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada anahtar kelime olarak ele alınan “engelli” ve “beden eğitimi ve spor dersi” son yıllarda farklı çalışmalara konu olmaktadır. Bu ders aracılığıyla engelli öğrenciler için en başta sağlıklı bir organizmaya sahip olmaları temel hedeftir. Çünkü sağlığın geliştirilmesi, buna yönelik davranışların kazandırılmasına ve sürdürülmesine bağlıdır¹⁶. Son yıllarda yapılan çalışmalarda engelli çocuklar ile akran aracılı uygulamaların etkililiğinin yanı sıra aile katılımının da değerli olduğu savunulmaktadır^{17,18}. Ailelerin beden eğitimi ve sporun çocukları üzerindeki olumlu

etkilerinin farkında olarak yönlendirmeleri oldukça önemlidir¹⁹. Araştırma bulgularına bakıldığında örneklem gruplarında ailelerin oldukça düşük oranda yer aldığı görülmüştür. Bunun yanında akran etkileşimli araştırmaların mevcut olmadığı tespit edilmiştir.

Sonuç olarak beden eğitimi ve spor dersi özellikle engelli çocuklar için arkadaşları ile iletişim içerisinde olması, sosyalleşmesi, fiziksel açıdan sağlıklı olması, eğlenceli vakit geçirmesi ve diğer derslerde olmadığı kadar aktif olabilmesi açısından çok önemlidir. Bu yüzden bu tür çalışmalar artırılarak, dersin engelli öğrencilere daha faydalı olabilmesi için ihtiyaçlarını karşılayacak eğitim modellerinin oluşturulması, ders programına katkıda bulunularak geliştirilmesi, çalışılan yaş gruplarının artırılması, farklı yetersizlik gruplarının araştırmalarda ele alınması, öğretmen aile ve okul işbirliği içerisinde etkili bir eğitim sunulması sağlanabilir.

KAYNAKLAR

1. Dikeçligil B. (2010). Bilimsel paradigmaların oluşumunda ve dönüşümünde sosyolojik bağlam. *Toplum Bilimleri*. 4(7), 53-61.
2. Benligiray S. (2009). Türkiye'de insan kaynakları yönetimi alanında yapılan lisansüstü tezler ve bu tezlerde incelenen temaların analizi: 1983-2008 dönemi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*. 4(1), 167-197.
3. Selçuk Z., Palancı M., Kandemir M., Dünder H. (2014). Eğitim ve bilim dergisinde yayınlanan araştırmaların eğilimleri: İçerik analizi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*. 39(173), 430-453.
4. Karadağ E. (2009). Eğitim bilimleri alanında yapılmış doktora tezlerinin tematik açıdan incelemesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 10(3), 75-87.
5. Yılmaz A., Şentürk U., Ramazanoğlu F. (2014). Bedensel engellilerde spor konulu araştırmaların içerik analizi. *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*. 9(1-2), 28-43.
6. Yılmaz A., Şentürk U., Demir E. (2015). Zihinsel engellilerde fiziksel aktiviteye yönelik uygulamaların içerik analizi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 3(13), 312-327.
7. Gültekin O., Başyigit FE. (2018). Türkiye'de 2013-2017 yılları arasında otizm ve fiziksel aktive alanında yapılmış lisansüstü tezlerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 4(1), 116-129.
8. Yılmaz A. (2019). Türkiye'de spor bilimi alanında işitme engelli bireylere yönelik yapılan çalışmaların içerik analizi (2008-2018). *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. 17(3), 58-66.
9. İlhan EL., Kırımoğlu H., Çokluk G. (2013). The effect of special physical education and sports program on the quality of life of the children with mental retardation. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. 7(1), 1-8.
10. İlhan EL. (2008). Eğitilebilir zihinsel engelli çocuklarda beden eğitimi ve sporun sosyalleşme düzeylerine etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 16(1), 315-324.
11. Karataş Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*. 1(1), 62-80.
12. Gürsoy F., Aydoğdu F., Aysu B., Aral N. (2019). Engelli çocuklarda oyun ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerdeki eğilimler. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*. 2(4), 44-57.
13. Coşkun İ., Dünder Ş., Parlak C. (2014). Türkiye'de özel eğitim alanında yapılmış lisansüstü tezlerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (2008-2013). *Ege Eğitim Dergisi*. 15(2), 375-396.

14. Aslan C., Özkubat U. (2019). Ulusal özel eğitim kongresi bildirilerindeki araştırma eğilimleri: Bir içerik analizi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 23(2), 535-554.
15. Kurtoğlu M., Seferoğlu SS. (2013). Öğretmenlerin teknoloji kullanımı ile ilgili Türkiye kaynaklı dergilerde yayımlanmış makalelerin incelenmesi. *Öğretim Teknolojileri ve Öğretmen Eğitimi Dergisi*. 2(3), 1-10.
16. İlhan EL. (2012). Examination on the healthy life style behaviors of the student-athletes in university teams in Turkey. *Energy Education Science and Technology Part B Social and Educational Studies*. 4(3), 1511-1522.
17. Yarım kaya E., İlhan EL. (2020). The effect of peer-mediated physical activities on communication deficit of children with autism spectrum disorder. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. 14(2), 233-245.
18. Yarım kaya E., Esentürk OK., İlhan EL. (2020). The effects of family-mediated physical activities on communication skills of a student with autism spectrum disorders: A pilot study. *International Journal of Disabilities Sports and Health Sciences*. 3(1), 52-65.
19. İlhan EL., Yarım kaya E., Esentürk OK. (2017). The effect of mother participated sports activities on the awareness levels of Turkish mothers having children with intellectual disabilities towards the effect of sports: A pilot study. *International Journal of Developmental Disabilities*. 63(2), 124-129.

